

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ІШКІ ІСТЕР МИНИСТРЛІГІ
БӘРІМБЕК БЕЙСЕНОВ АТЫНДАҒЫ ҚАРАҒАНДЫ АКАДЕМИЯСЫ

РЕСПУБЛИКА КАЗАХСТАН
МИНИСТЕРСТВО ВНУТРЕННИХ ДЕЛ
КАРАГАНДИНСКАЯ АКАДЕМИЯ ИМЕНИ БАРИМБЕКА БЕЙСЕНОВА

KARAGANDA ACADEMY
OF THE MINISTRY OF INTERNAL AFFAIRS
OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN NAMED AFTER B. BEYSENOV

ХАБАРШЫ – ВЕСТНИК

№ 1 (75)

2022

Игликова С. Д.,

*Жоғары оқу орнынан кейін білім беру факультетінің докторанты,
полиция подполковнигі*

*(Қазақстан Республикасы ІІМ Б. Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы,
Қазақстан Республикасы, Қарағанды қ., e-mail: iglikovasaule@mail.ru);*

Бекишева С. Ж.,

Ведомствоаралық ғылыми-зерттеу институты

*Қоғамдық мүдделерді қорғау саласындағы проблемаларды зерттеу орталығының
бас ғылыми қызметкері,*

заң ғылымдарының докторы, доцент, аға әділет кеңесшісі

(Қазақстан Республикасы Бас Прокуратурасы жанындағы

Құқық қорғау органдары академиясы, Нұр-Сұлтан қ., e-mail: 7171181@prokuror.kz)

Браконьерлік фактілері бойынша қылмыстық құқық бұзушылықтарды жасау динамикасы

Аннотация. Экологиялық қылмысты динамикада зерттеу оның алдын-алу және алдын-алу бойынша тиімді қызметті ұйымдастыру үшін қажетті компонент болып табылады. Статистикалық ақпаратқа және қылмыстық заңнаманың құқық қолдану практикасы мәселелерін зерттеу нәтижелеріне сәйкес соңғы жылдары Қазақстан Республикасы үшін экологиялық құқық бұзушылықтар арасында браконьерлік фактілері ең көп кездесетін қауіп болып табылады. Бұл мақала осы бапта қарастырылған қылмыстық құқық бұзушылықтардың динамикасын егжей-тегжейлі қарастыруға арналған. ҚР ҚК 335, 337, 339, 340-ы, 2018-2021 жылдар кезеңінде. Талдау әр жыл тұрғысынан да, қарастырылған кезеңдердің айларға бөлінуін ескере отырып жүргізілді. Деректерді талдау арқылы браконьерлік фактілерін жасаудың маусымдық ерекшеліктері анықталды, сондай-ақ жекелеген қылмыстық жазаланатын іс-әрекеттерді тіркеудің өсу және төмендеу кезеңдері белгіленді.

Негізгі сөздер: экологиялық қылмыстық құқық бұзушылық, браконьерлік, заңсыз аңшылық, заңсыз ағаш кесу, заңсыз балық аулау, қылмыстық құқық бұзушылықтарды тіркеу, қылмыс динамикасы, қылмыстың алдын алу, экологиялық қауіпсіздік.

S. D. Iglikova,

*Doctoral student of the postgraduate education faculty,
police lieutenant colonel*

*(Karaganda academy of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan
named after B. Beysenov, e-mail: iglikovasaule@mail.ru);*

S. Dzh. Bekisheva,

*chief researcher of the Center for the study of problems in the field of protection
of public interests of Interdepartmental research institute,
Doctor of Law, Associate Professor, Senior Justice Adviser*

*(Academy of Law Enforcement Agencies under the Prosecutor General's Office of the
Republic of Kazakhstan, the city of Nur-Sultan, Republic of Kazakhstan,
e-mail: 7171181@prokuror.kz)*

The dynamics of the poaching criminal offences commission

Annotation. The study of environmental crime in dynamics is a necessary component for the organization of effective activities for its prevention and prevention. According to statistical information and the results of research on the law enforcement practice of criminal legislation, in recent years, the facts of poaching represent the greatest public danger among environmental offenses for the Republic of Kazakhstan. This article is devoted to a detailed consideration of the dynamics of the commission of criminal offenses under art. 335, 337, 339, 340 of the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan, in the period from 2018 to 2021. The analysis was carried out both in the context of each year, and taking into account the division of the periods under consideration into months. By analyzing the data, seasonal features of the commission of poaching facts were revealed, as well as periods of growth and decrease in the registration of certain criminally punishable acts under consideration were established.

Keywords: environmental criminal offenses, poaching, illegal hunting, illegal logging, illegal fishing, criminal offenses registration, crime dynamics, crime prevention, environmental safety.

УДК 343.985 (574)

Матышова А. М.,

*Ғылыми-зерттеу институтының қылмыстық саясат және қылмыстың алдын алу мәселелерін зерттеу орталығының аға ғылыми қызметкері,
полиция майоры*

*(Қазақстан Республикасы ІІМ Б. Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы,
Қазақстан Республикасы, Қарағанды қ., e-mail: Aigera-star@bk.ru)*

**Қылмыстық құқық бұзушылықтарды ашу:
ЖІҚ міндеттерінің бірі ретінде заңнамалық бекітудің кейбір мәселелері**

Аннотация. Мақалада қылмыстық құқық бұзушылықтарды ашу бөлігінде жедел-іздігіру және қылмыстық іс жүргізу заңнамаларының коллизиясы мәселелері қарастырылады. 2015 жылғы 1 қаңтардан бастап Қазақстанда қылмыстық сот ісін жүргізудің жаңа моделі күшіне енгені белгілі. Оның барлық жаңалықтарының ішінде жедел-іздігіру қызметінің ғылымы мен практикасына ЖІҚ міндеттерінің ішінен қылмыстарды ашу функциясын алып тастау үлкен әсер етеді, ол қазір ҚІЖК-де толығымен шоғырланған. Жедел бөлімшелер қызметкерлерінің сауалнамасы нәтижесінде Автор қылмыстарды ашу ЖІҚ-ның ажырамас функциясы болып табылатынын және оны «ЖІҚ туралы Заңға» қайтару қажет екенін көрсетеді. Сондай-ақ, осы саладағы ғалымдардың пікірлері зерттелді, соның негізінде жедел-іздігіру қызметі міндеттерінің бірі ретінде қылмыстық құқық бұзушылықтарды ашуды заңнамалық бекіту ұсынылды.

Негізгі сөздер: ашу, құқық бұзушылық, міндеттер, жедел-іздігіру қызметі, заң, жедел-іздігіру органдары.

2015 жылғы 1 қаңтардан бастап Қазақстанда бірқатар маңызды жаңашылықтарды қамтитын Қылмыстық-процестік кодекс күшіне енгені белгілі. Олардың ішінде неғұрлым көбірек талқыланып жүргені ҚПК 30-тарауында көрініс тапқан жасырын тергеу институты болып табылады. Жаңа институт тәжірибеде сыналып, бірақ, алайда оның жан-жақты теориялық ұғынуды қажет ететіндігі қазірден байқалады [1].

Б. М. Нұрғалиев атап өткендей, бұл новелланың негізгі идеясы қылмыстық әділет — жедел-іздігіру қызметі және тікелей қылмыстық процестің екі, бірақ аралас, бірақ айтарлықтай оқшауланған функцияларын дәлелдемелер алу мүмкіндігін кеңейту мақсатында, әсіресе ұйымдасқан қылмыспен байланысты күрделі қылмыстар бойынша біріктіру әрекеті болып табылады. Осылайша, құқық бұзушылықтарды ашу міндетінен алшақтадық [2].

Қылмыстық іс жүргізу саласындағы танымал заңгер А.Н. Ахпанов жаңа институттың бағалауында соншалықты қағидашыл емес. Оның пікірінше, дәлелдемелер жинаудың жаңа тәсілдері қазіргі қылмыстық қиындықтар мен қауіп-қатерлерге сәйкес келеді, процеске қатысушылардың қауіпсіздігін арттырады және терең жасырын әрекеттер арқылы дәлелдеудің сенімділігін қамтамасыз етеді. Сонымен бірге, олай болмаған жағдайда, посткеңестік кеңістіктен тыс көптеген мемлекеттерде қабылданғандай, қылмыстық қудалау органдарының қызметін бағалаудың формальды сандық критерийлерін абсолютизациялаудың теріс үрдісі күшейеді [3, 51].

В. А. Азаровтың пікірінше, қылмыстарды тез және толық ашу, оларды жасауға кінәлілерді анықтау, анықтау және әшкерелеу міндеттері тиісті мемлекеттік органдардың жедел-іздігіру, сондай-ақ қылмыстық іс жүргізу қызметі үшін ортақ болып саналады [4, 5].

Сондықтан ресейлік сарапшылар қылмыстық іс жүргізу кодексінің аясында қылмыстарды ашу саласындағы жедел аппараттардың жұмысын қатаң реттеу мүмкін емес деп санай-

ды. Бұл, ең алдымен, күрделі қылмыстарды, әсіресе ұйымдасқан қылмысты анықтауға теріс әсер етеді. Мұндай жағдайда жедел құрылғылар қылмысқа қарсы күрестің қазіргі заманғы тиісті формаларына сәйкес келмейтін заңды жолдарды айналып өту үшін үнемі түрлі амалдарға жүгінуге мәжбүр болады. Оларды қазіргі тиімсіз заңнаманың қатаң шеңберінде әрекет етуге мәжбүрлеу-бұл заңдылықты үнемі бұзуға итермелеу дегенді білдіреді [5].

Қазақстанда бұл мәліметтер құпия болуы мүмкін қылмыстарды есепке алудан жасыру проблемасының шиеленісуінен көрінді. Сұралған криминалдық полиция қызметкерлерінің төрттен бірі ЖІҚ қадағалаушы прокурорлар мұндай ақпаратты сотқа дейінгі тергеп-тексерудің бірыңғай тізілімінде дереу тіркеуді талап ететін фактілерді атап өтеді. Олар өз ұстанымдарын бұдан былай қылмыстарды ашу ЖІҚ емес, қылмыстық іс жүргізу міндеті екендігіне негіздейді; сондықтан құпия ақпаратты тексеру ҚПК шеңберінде жүргізілуі тиіс.

Бұл ретте, кейбір жағдайларда іс прокурорлардың қылмыстарды есептен жасыру күдігі бойынша тиісті жедел қызметкерлерге қатысты сотқа дейінгі тергеп-тексеруге бастамашылық жасауына келеді.

Сондықтан жаңа заңнама жағдайында жедел-ізвестіру ақпаратының мазмұны қандай болуы керек және ол қылмыстарды ашу міндетін қамтитынын анықтау қажет.

Жедел-ізвестіру шараларын жүзеге асыру нәтижесінде жедел маңызды ақпарат әртүрлі көздерден (жария, жария емес): жоспарланған, дайындалған, жасалған немесе жасалған қылмыстар, сондай-ақ қылмыстық және өзге де құқыққа қарсы сипаттағы түрлі фактілерге, оқиғалар мен мән-жайларға қатысы бар адамдар туралы келіп түсетіні белгілі. Бұл ақпарат әртүрлі нысандарда (дауысты және жария емес) қайта тексеріледі және ол расталған кезде нақты міндеттерді шешуде пайдаланылады. Бұл жағдайда, сотқа дейінгі тергеу басталғанға дейін, нақты адамдардың заңсыз әрекеттерін ғана емес, сонымен бірге олардың заңсыз әрекеттерін де әртүрлі тәсілдермен тіркеуге және құжаттауға мүмкіндік бар [6].

Осылайша, ЖІҚ шеңберінде қылмыстың жасалу тетігін түсінуге, оны жасаған адамды анықтауға, қылмыспен келтірілген материалдық залалды толық өтеуге алғышарттар жасауға мүмкіндік беретін нақты деректерді анықтау және жинау жүзеге асырылады, бұл оның ашылуы болып табылады [7]. Сонымен қатар, жедел-ізвестіру шаралары дәлелдеу процесінің құрамдас бөліктерінің бірі болып саналады [8].

Ресейлік мамандар ЖІҚ нәтижелері қылмыстық іс бойынша іс жүргізудің басталуына негіз болатын жағдайлардың тізімін нақты анықтады: қайда, қашан, қандай белгілер және қандай қылмыс анықталды; қандай жағдайларда қылмыс белгілері анықталды; оны жасаған адам (адамдар) (егер ол белгілі болса), қылмысты көрген адамдар (егер олар белгілі болса) туралы, қылмыс іздерінің, заттай дәлелдемелер болуы мүмкін құжаттар мен заттардың орналасқан жері туралы, қылмыстық іс қозғау, оны ашу және тергеу туралы мәселені шешу үшін маңызы бар кез келген басқа да фактілер мен мән-жайлар туралы мәліметтер. ЖІҚ нәтижелері қылмыс оқиғасының болуы және оның заңсыздығы туралы қорытынды жасауға мүмкіндік беруі тиіс [9].

Бұл ретте жедел-ізвестіру деректері іс қозғау үшін жеткілікті. Жеткіліктілік дәрежесін анықтау органы немесе тергеуші барлық ақпаратты жан-жақты және толық қарауға негізделген ішкі сенім бойынша бағалауға тиіс [10].

Шын мәнінде, осыған ұқсас тұжырымдама Қазақстан Республикасының бұрынғы ҚІЖК-нің 130-бабында «қылмыстық істер бойынша дәлелдеуде» жедел-ізвестіру қызметінің нәтижелерін пайдалану көрсетілген, онда оларға ұқсас талаптар кешені қойылған. ЖІҚ материалдары олардағы нақты деректерді олардың тергеп-тексерілетін (қаралатын) қылмыстық іске қатыстылығы, жол берілетіндігі және дұрыстығы тұрғысынан бағалауға мүмкіндік беретін көлемде және нысанда ұсынылуға тиіс еді [11].

Біздің ойымызша, дәл осы тұжырымдамада практикада туындайтын проблемалардың тамыры жатыр. Жоғарыда айтылғандай, ЖІҚ және қылмыстық процесте қылмыстарды ашудың бірыңғай мақсаты бар, бірақ әртүрлі әдістер бар.

Сонымен қатар, жедел бөлімшелерден қылмыс жасаған субъектіні іс жүзінде анықтау, сонымен бірге осы кезеңде анықталған қылмыстық оқиғаны құжаттау мүмкіндіктерін анықтау және белгілі бір дәрежеде жүзеге асыру қажет. Бұл үшін маңызды мән-жайларды материалдық ақпарат құралдарында бекіту арқылы жасалады.

Қылмыстық сот ісін жүргізуге және оның қылмыстарды ашумен байланысты міндеттеріне келетін болсақ, кінәліні әшкерелеудің өзіндік мәні бар, ол қылмыс жасаған адамды жедел-ізвестіру құралдарымен анықтаудан және анықтаудан айтарлықтай ерекшеленеді. «Кінәліні әшкерелеу» терминін қолдана отырып, заң шығарушы қылмыстық оқиғаны, оны жасаған адамды және дәлелдеу нысанының басқа элементтерін анықтауға мүмкіндік беретін мән-жайларды қылмыстық іс жүргізу дәлелдеуін ескере отырып, құзыретті органдар қызметінің куәландыру жағына назар аударады. Бұл мақсатқа жетудің жалғыз құралы-сот дәлелдері болады [4, 6].

И. Л. Петрухиннің айтуынша, біз іс жүзінде қалыптасқан тәртіп туралы айтып отырмыз, онда «жедел-ізвестіру органдары қылмысты ашады, ал тергеушілер жиналған дәлелдемелерді іс жүзінде рәсімдейді және тексереді [12].

Енді, сұрау жүргізілген Қазақстан Республикасы ІІО жедел қызметкерлері мен олардың басшыларының басым бөлігінің (95 %) пікірі — қылмыстарды ашу ЖІҚ-ның бірден бір функциясы болып табылады және оны ЖІҚ туралы Заңына қайтару қажет — екенін қосып айту ғана қалды. Яғни, қандай да бір тергеу әрекеттерін жүргізу ЖІҚ нәтижелерімен талап етіледі, олар жедел-ізвестіру жұмысын толықтырады және оның жалғасы болып табылады.

Баяндалғанды қорытындылай келе, «Жедел-ізвестіру қызметі туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 2-бабынан «ашу» деген бір ғана терминді алып тастау ЖІҚ-ның да, қылмыстық процестің де мәнін тұжырымдамалық өзгертуге әкеп соғуы мүмкін деген қорытынды жасауға болады. Бұл өзгеріс қылмысқа қарсы күрес саласындағы барлық құқық қолдану практикасы үшін теріс сипатта болады.

Қазақстан Республикасы ҚПК «қылмыстық процестің міндеттеріне» арналған 8-бабының 1-бөлігімен реттелетін қылмыстық құқық бұзушылықтарды ашу процестік және жедел-ізвестіру әрекеттерін қамтитын кешенді қызметті білдіреді. Осыған байланысты, қылмыстық құқық бұзушылықтарды ашудан тұратын қылмыстық процестің міндетін Қазақстан Республикасының «Жедел-ізвестіру қызметі» туралы заңының 2-бабының 3-тармағында қайталаған орынды. Бұл жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын қызметкерлердің құқықтық дербестігін қамтамасыз ету, қылмыстарды ашу жөніндегі жедел-ізвестіру іс-шараларына уақтылы, жедел бастамашылық жасау және жүзеге асыру мақсатында ЖІҚ туралы заңның барлық кең әлеуетін пайдалануға мүмкіндік береді.

Сөйтіп, Қазақстан Республикасының «Жедел-ізвестіру қызметі» туралы заңының 2-бабының 3-тармағын «жолын кесу» деген сөзден соң «ашу» сөзімен толықтырып, оны төмендегідей редакцияда мазмұндау ұсынылады:

«3) қылмыстарды анықтау, олардың алдын алу, жолын кесу және ашу».

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Закон Республики Казахстан от 4 июля 2014 г. № 233-V ЗРК «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам совершенствования уголовно-процессуального законодательства».
2. Нургалиев Б. Б. Новеллы уголовно-процессуального законодательства и его совершенствование (окончание) // «Хабаршы — Вестник» Карагандинской академии МВД РК им. Б. Бейсенова. — 2019. — № 2 — С. 40.

Сыздықбеков Е. С., Абеуова С. Т., Байгожина Г. М.

К вопросу о природе терроризма и причинах террористического поведения 75

Z. S. Tolegen, G. S. Dzhumashev

Theoretical preconditions for the judicial practice of parole from serving a sentence 79

Шошаева Л. С., Құсайынова Л. К.

Қоршаған ортаны қорғау саласындағы «зиян», «залал» және «нұқсан» түсініктерінің ара қатынасы..... 83

**КӘСІБИ ДАЙЫНДЫҚТЫ ЖӘНЕ ҚҰҚЫҚ ҚОРҒАУ ҚЫЗМЕТІН
ӘЛЕУМЕТТІК-ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДІ ЖЕТІЛДІРУ**

**СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ
И СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ
ПРАВООХРАНИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

**IMPROVEMENT OF PROFESSIONAL TRAINING AND SOCIAL
AND PSYCHOLOGICAL SUPPORT OF LAW ENFORCEMENT**

Абугалиев Қ. Н., Қабдрашит А. А.

Қоғам мен биліктің тұтастығы — мемлекет нығаюының кепілі 88

Баймұқанова М. Т., Ладыгина О. А., Темір Ж.

Оқушылардың құқықтық тәрбиесі азаматтық сананы қалыптастырудың құралы ретінде 93

Букина Т. Г.

Создание профильно-ориентированных проблемных ситуаций при изучении дисциплины «Русский язык в деловой документации» 99

Джиембаев Р. К., Ладыгина О. А.

К вопросу о правовой регламентации полицейской деонтологии 103

Нестерова В. Е.

Формирование и совершенствование навыков владения русским жестовым языком в процессе профессиональной подготовки сотрудников полиции 109

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҰНТЫМАҚТАСТЫҚ ЖӘНЕ ШЕТЕЛДІК ТӘЖІРИБЕ

МЕЖДУНАРОДНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО И ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ

INTERNATIONAL COOPERATION AND FOREIGN EXPERIENCE

Балгожина М. Е., Рахимгулова М. Б., Филин В. В.

Кейбір шет мемлекеттерде бас бостандығынан айыру орындарынан шартты түрде мерзімінен бұрын босаған адамдардың әлеуметтік бейімделуіне көмек көрсету 114